

El sentit d'una bandera

Pere Antoni Pons

Salvar al soldado Ryan

Quan *Salvar al soldado Ryan* de Steven Spielberg es va estrenar al cinema ara ja fa uns deu anys, la resposta de la crítica espanyola i europea fou, si no ho record malament, en general bastant similar i homogènia. Elogis unànimes a la pel·lícula pel seu realisme bèl·lic brutal, per la innovadora fotografia, per les interpretacions magnífiques dels actors i pel ritme a moments convuls i a moments expectant de l'acció. Però també retrets, en alguns casos furibunds, en altres casos desdenyosos i burletes, al seu patriotisme sentimental i gratuït. Aquest patriotisme, explicaven els crítics i també molts espectadors gregaris, es feia palès bàsicament en la primera i, sobretot, la darrera escena del film. En la primera escena es veu un home molt vell que, acompanyat de tota la seva família (l'esposa de tota la vida, més els fills i els néts amb les seves respectives parelles), arriba al cementiri on hi ha enterrats molts dels combatents nord-americans que lluitaren i moriren en la Segona Guerra Mundial; s'hi veu com oneja solenne una bandera americana al vent i com, al cap d'uns segons d'observar en silenci el camp ple de làpides, l'home cau de genolls i, desconsolat, es posa a plorar davant d'una tomba. En principi, doncs, és cert que l'escena sembla una postal típica del patriotisme més primari i lacrimògen. Però, quan l'última escena reprèn aquesta primera, després del llarg *flashback* que ha estat tota la pel·lícula, quan l'espectador ja sap qui és i per què plora l'home vell, tot —els personatges, però sobretot la bandera— pren un altre sentit. Justament això és el que no saberen veure els crítics que titllaren la pel·lícula de gratuïtament i sentimentalment patriòtica. Que la imatge de la gran bandera onejant amb què comença i acaba la pel·lícula no és una inflamada exal-

tació patriòtica, sinó el codi emocional i cultural que permet a l'espectador d'entendre plenament allò que acaba de veure.

O, més ben dit: és el codi que a l'espectador americà li permet de compartir emocionalment el que acaba de veure, i que a l'espectador estranger li hauria de permetre, com a mínim culturalment, de comprendre-ho. Provaré d'explicar-me. Tant el punt de partida argumental com, sobretot, l'idealisme exacerbant que batega al fons de *Salvar al soldado Ryan* només són concebibles des d'una perspectiva purament nord-americana. Per a un europeu, tant si és un creador com si és un simple espectador, la decisió que prenen els alts comandaments de l'exèrcit nord-americà d'enviar, rera les files enemigues i exposant-los a una mort gairebé segura, una patrulla de rescat per salvar un jove soldat sense mèrits de cap mena només per retornar-lo a la seva mare, que ja ha perdut tres dels seus fills en combat, és una decisió impossible, que artísticament no s'aguanta per enlloc i que humanament resulta inversemblant: una decisió que, fins i tot, té alguna cosa d'indecent i d'irracional. Sacrificar la vida de sis homes només per provar de salvar-ne un que no és en absolut millor que ells? Quin estúpidesa i quin escàndol! Per a Spielberg i per a l'espectador americà, en canvi, la decisió de salvar a qualsevol preu el soldat Ryan entra dins els paràmetres de la lògica més elemental: si una mare ha lliurat de grat els seus quatre fills perquè lluitin per defensar el país, el mínim que pot fer el país per retribuir-li l'immens favor és aconseguir que, almenys un dels quatre, torni amb vida a casa seva, entre els seus braços. I no és, ben alerta, una decisió presa sota l'influx de cap mena de sentimentalisme fanàtic, in-

fantil i irreflexiu. Tot el contrari: és una decisió perfectament reflexionada. Més important encara: és una decisió absolutament coherent amb la pròpia història i la pròpia naturalesa dels Estats Units.

És evident que els EUA són un país únic i especial, i és evident també que ho són, no només pel seu present tan poderós, sinó també pel seu passat i, encara més enllà, pel seu naixement tan particular. No cal insistir-hi gaire perquè és sabut de tothom i ha estat repetit infinites vegades, però els Estats Units —la seva independència i el seu projecte com a país, que es basa en uns postulats ideològics i morals molt específics— foren alhora el darrer gran invent i la darrera gran esperança d'Europa. Els Estats Units foren fundats per la gent a qui, a causa de la seva condició social o a causa de les seves creences religioses, no se li permetia d'obrir-se camí en l'Europa intransigent, injusta, estancada i corrompuda del segle XVII i XVIII. És lògic, així, que la majoria dels primers habitants i dels fundadors dels Estats Units —els primers colons, els pioners, els descendents del Mayflower— veiessin Europa com l'encarnació de tot allò que de més abominable hi ha en l'home: el pecat, la injustícia, la misèria, la desesperança. Era una abominació, a més, que segons ells no tenia cap remei possible: irreparable perquè ja eren massa segles d'història infame, insalvable perquè el mal estava escampat per tot arreu i extirpar-lo era gairebé impossible. L'única solució, per tant, era marxar i provar de començar de bell nou. Fundar un nou país, però també refundar l'home: aquesta era la intenció essencial. Així doncs, els primers nord-americans no només fugien d'un món que els rebutjava i que ells al seu torn detestaven, sinó que també aspiraven —els ideals puritans pretenien justament això, i així ho predicaven explícitament— a construir un món millor: més just, més elevat i més pur.

Per aconseguir-ho, però, necessitaven abans assolir dos grans objectius, els quals havien d'acabar interrelacionant-se d'una manera profunda i natural. El primer objectiu era fixar sense ambigüitats els drets essencials de l'individu, és a dir, establir-ne la seva importància inqüestionable. A diferència d'Europa, als EUA l'individu havia de ser, no només important, sinó central: el pilar fort i imprescindible sobre el qual s'havia de construir tot l'edifici de la comunitat. Com la Revolució Francesa, però sense guillotina i amb optimisme. El segon objectiu havia de ser, paral·lel al primer, construir un sentiment col·lectiu que permetés als individus que en participaven de, primer, dominar un immens territori salvatge i hostil, i, segon, de sentir-s'hi, alhora, protegits i projectats. Es tractava, en definitiva, de construir un país fort perquè els individus que el formaven fossin forts, i al mateix temps de formar uns individus forts perquè construïssin un país fort. Aquests eren els dos objectius. I no cal dir que tant l'un com l'altre varen ser acompanyats amb escreix i positivament, a pesar dels molts clars errors, desastres i misèries diverses que, com pertot arreu, han esquitxat històricament i segueixen esquitxant avui en dia els EUA. En qualsevol cas, però, és evident que, tant a un nivell conceptual

Tom Hanks

com simbòlic, aquest origen històric concret, documentat i verificable dels EUA confereix a la bandera americana una potència significativa que no tenen cap de les altres banderes dels altres països del món. Ni tan sols la bandera tricolor francesa, tacada massa aviat de sang innocent i abundant; ni tampoc la bandera amb l'estrella de David de l'Estat d'Israel, mediatitzada en excés per l'extermini dels nazis. La bandera nord-americana, així, és l'única bandera del món que té un sentit originari que és a la vegada clar i idealista, cosa que permet als ciutadans que s'hi aixopluguen de tenir un punt de referència al qual sempre retornar per reorientar-se o regenerar-se. Si les coses es feren bé al principi, vol dir que en un futur es poden tornar a fer bé.

Aquesta és la raó per la qual Spielberg comença i acaba la seva pel·lícula amb un pla de la bandera onejant: perquè representa el marc moral i cultural de la seva pel·lícula, així com també el ressort emocional i intel·lectual que fa que els seus protagonistes actuïn i es comportin d'una determinada manera —generosa, estoica, valenta. Quan després de l'última batalla, el personatge que interpreta Tom Hanks, cap de la patrulla de rescat, és ferit de mort i, en plena agonia, li demana al soldat Ryan que visqui de tal manera que tot allò que un grup de desconeguts han fet i han sacrificat per ell valgui la pena, no li està recriminant res, ni li està demanant tampoc que porti una vida especialment heroica o exemplar. Només li demana que actuï en conseqüència, tal com ell mateix ha fet, amb la naturalesa històrica del seu país. I Ryan hi actua de la millor manera que sap, que és formant la pròpia família (l'individu reforçant la comunitat) i recordant tota la vida amb dolor agraït, exigent i responsable (la comunitat reforçant l'individu) aquells homes desconeguts gràcies als quals un dia no va morir en terra estrangera. Per tant, no es tracta de patriotisme, ni tan sols de sentimentalisme honest i ensucrat. És, simplement, l'idealisme íntim i quotidià que, gràcies al seu origen prometedori i expectant, encara avui els Estats Units es poden permetre, i que tan bé Steven Spielberg sempre ha sabut filmar. ■